

Gołoborza

1. O siedlisku

Siedlisko to jest w Polsce bardzo rzadkie, możemy spotkać je w Górach Świętokrzyskich, w Beskidzie Wyspowym (Luboń Wielki), w Masywie Ślęży na Pogórzu Kaczawskim oraz w Bieszczadach. Jego nazwa jest najprawdopodobniej terminem ludowym z rejonu Gór Świętokrzyskich, określającym bezleśne rumowiska skalne, „gołe od boru”, położone na stokach pasm górskich.

Jak nietrudno się domyślić, warunki siedliskowe panujące pośród głazów na gołoborzach są bardzo skrajne i niegościnne dla roślin. Pozwalają jedynie na rozwój mało wymagających gatunków mszaków i porostów oraz nielicznych roślin naczyniowych. Pojawiające się siewki drzew i krzewów zwykle szybko zamierają z powodu braku wody i możliwości ukorzenienia (obumierają podczas susz w okresie letnim), dlatego też centralna część gołoborza pozostaje bezleśna.

Dlaczego gołoborza znajdują się pod ochroną? Siedliska te stanowią nieleśne enklawy, „wyspy” w krajobrazie leśnym, na których rosną rzadkie, pionierskie gatunki mchów (jak strzechwa włoskolistna), wątrobowców (przedstawiciele rodzaju wieloklap), paproci (zanokcica północna) oraz barwna, okazała roślina kwiatowa – naparstnica zwyczajna.

Inaczej jednak wygląda sytuacja na obrzeżach gołoborza. Tutaj na granicy otwartego rumowiska i lasu, rumosz skalny jest zasobniejszy w materię organiczną. Na gołoborze opadają liście, igły, gałęzie, a niekiedy nawet całe konary lub drzewa. W miejscach tych najszybciej pojawiają się pojedyncze krzewy (zwykle malina właściwa lub gatunki jeżyn), a z drzew – światłożądny jarząg pospolity (tzw. jarzębina), potrafiący poradzić sobie z tak trudnymi warunkami siedliskowymi.

2. Problemy

Siedlisko to jest silnie zagrożone przez naturalne procesy sukcesji. Świadczy o tym obecność w Karpatach dawnych gołoborzy, obecnie całkowicie zarośniętych lasem. Obserwuje się postępujący proces stabilizacji i zarastania, prowadzący nieuchronnie do zmniejszania powierzchni otwartych, bezdrzewnych gołoborzy. Naturalne tworzenie się środowisk tego typu w nowych miejscach jest długotrwałe, uzależnione od procesów geologicznych.

3. Działania

Ochrona gołoborzy polega przede wszystkim na usuwaniu nalotów i podrostów drzew oraz krzewów zarastających rumowiska oraz wycinaniu drzew bezpośrednio zacieniających te siedliska. Dla powstrzymania sukcesji (zarastania) kluczowe jest przeniesienie pozyskanej w ten sposób biomasy poza obszar gołoborza.

4. Przykłady z nadleśnictw

O rzadkości tego typu siedlisk świadczy to, że w projekcie znajduje się tylko jeden taki obszar Natura 2000. To gołoborze na Luboniu Wielkim, położonym w Beskidzie Wyspowym, w Nadleśnictwie Limanowa. Wykonywane tam działania ochronne obejmują wycinanie wkraczających na rumowisko drzew i krzewów oraz usuwanie drzew ocieniających gołoborze.

5. Ciekawostki

Gołoborza są jednym z bardzo nielicznych miejsc położonych poza wysokimi górami, gdzie głązy porasta wzorzec geograficzny – porost tworzący żółte lub żółtozielone plechy, łudząco podobne do map, które kojarzą się z tatrzańskimi piargami.

Pośród osobliwych gatunków mchów na gołoborzach spotkać można czterozębowca wąskiego, bardzo rzadki gatunek należący do niezwyklej grupy mchów tzw. koprofilnych, czyli porastających wyłącznie podłoże organiczne pochodzenia zwierzęcego – odchody, kości itd.

Łączna powierzchnia siedliska w Polsce to zaledwie ok. 70 hektarów (mniej niż 1 km²)!

6. Mapa

Limanowa